

Nem mindig jó a jó szomszéd. Mondhatjuk, néha kimondottan rossz. Itt van például az én egyik kiváló szomszédom és barátom, a Szakály hadtörténész, a doktor. Hazaugrik Bécsből, fiatal ember, könnyen ugrál még, felugrik pár percre, hadd ugorják, kezembe nyom egy kazettát, ha van időd, nézz bele, már ugrik is lefelé két emeletet, s megint nyomát veszem, ki tudja, mennyi időre. A kazettát pedig elteszem a többi közé, majd megnézem, és természetesen nem nézem meg. Valami történelmi dokumentumfilm. Telik, de inkább múlik az idő, megint hazaugrik, hang a telefonban, majd átmegyek, megnézted-e a filmet? De meg ám, sőt, írni is fogok róla. Telefonban mindent lehet mondani. Nagyszerű, írd! De nem ugrik át, valami közbejön. A filmet megnézem, és roppantul bánom, hogy megint hazudozós lettem. Mert ha beszélgetésünk előtt látom is anyagot, azt mondom a doktornak, írjon ám erről a fene, mert ez egy olyan film, hogy akármit ír róla az ember, valaki így is, úgy is seggbe rúgja érte. Ilyen időket élünk. Rossz időket, ugyebár. A filmet Tölgyesi Ágnes készítette, Híven, becsülettel, vitézül! a címe, és a magyar királyi csendőrségről szól. Hoppá! *Cicáznak a szép csendőrtollak, / mosolyognak és szavatolnak, megírják, ki lesz a követ...* – így költönk, aki nem szerette éppenséggel a csendőröket, ám némely ismert, kommunista szimpátiák okán, ez aligha lehetett is elvárható tőle.

Ismerni véljük, tanítjuk a csendőröket, irodalmilag, történelmileg, középiskolás fokon. Igen, hát ezek ilyenek voltak. Cicáztak, hamisan szavaztattak ezek, mosolyogtak és szavatoltak (bár ez utóbbi mit is jelent?), kövérek voltak és roppant buták, nevetségesek, ha nem éppen gonoszok; látom is őket, mind a kiváló színész, Farkas Antal alakmájában van jelen tudatomban, nyilván könnyű volt akkoriban a csendőröket felismerni erről, hogy mind egy-egy kövér Farkas Antal-ember volt... Meg mintha egy Jancsó-filmet is ők kegyetlenkedtek volna végig. Lehet, de nem biztos. Ami biztos, hogy piszkosul ellenszenves figurák voltak a mi szocialista neveltetésű tudatunkban ezek, nyugaton jártamkor is mindig mondták (szintén szocialista tudaton nevelkedett menekült barátaim), hogy azok a csendőrök, ott ni, abban a klubban, oda pedig bemenni aztán nem szabad. Nem is mentem be, szófogadó ember vagyok. Ha valami mindenhol pejoratív, akkor jobb vigyázni vele. A filmet megnézve azonban, sokminden megingott bennem. Nem mondom, hogy a helyére került, mert ahhoz még idő és pontosabb dokumentáció szükségeltetik (ez nem a film mélységi kritikája, inkább az általa felkavartakból következő kíváncsiság), de hogy elmozdult, lebontódott egy tévkép, az biztos. Emberek beszélnek, vallanak, hajdani valakik, későbbi meghurcoltak és elítéltek, sorsok bontakoznak ki, katonás-csendőrös habitusok rajzolódnak meg – s valami rettentő homály, ami épp nem volt az 1881-ben alapított csendőrség sajátossága. Ha igaz, amit elmondtak, akkor ez a szervezet nem a gazemberek, szadisták és hülyék gyülekezete volt, hanem egy olyan rendfenntartó erő, amely hatékonyan tevékenykedett, eredményeket ért el, noha a módszerei helyessége felől nem mindenben vagyok meggyőződve. Hogy a legendás pofonok miatt volt-e akkora tekintélyük a hajdani csendőröknek, vagy az állandó jelenlétük, szívós és kitaró nyomozó munkájuk eredményezte a presztízst, csak találgatni tudom. (Lám, a mai rendőrök is vernek, sőt, szadiznak is, mégsincs tekintélyük, s nem is lesz egy darabig.) Egy bizonyos, nem vérengzésekre, s nem deportálásokra találták ki őket – mint amit az utókor némiképp manipuláló tudata kreált belőlük. A film erénye, hogy nem kerüli meg ezeket a súlyos történelmi szembesítéseket, s attól tartok, csoda lenne, ha a magyarság tragikus pillanataiban egy ilyen exponált szervezet tiszta tudott volna maradni, rossz politikai döntéseken kívül tudott volna kerülni. Ami bizonyos: ha arcot kap valami, akkor arról már nem a mítosza alapján kell beszélni a továbbiakban. Nem tudom, hol az igazság csendőrügyben. Ott biztos nem, ahol állították eddig. Van-e kitüntetett igazság a csendőrügyben? Annyit tudok, hogy ez a film nagy szolgálatot tesz történelmünket figyelő tudatunk megtisztításában. Ha csak annyiban is, hogy kételkedésre késztet, újragondolásra, a dolgok tisztább föltalálására. Ehhez persze az kellene, hogy például a televízió – tömkeleg álvitája és negédes, bennfentes csoportos okoskodásai helyett – főidőben vetítse le Tölgyesi száznegyven perces filmjét, s utána a témában és a korszak történelmében jártas szakértőket indulatok és érzelmek nélkül ültesse szembe egymással. És a nézőkkel – egyenesben. Nem csak okosabbak lennének, nem csak nyugodtabbak – becsületesebbek is. Mert bármi legyen is az igazság ebben az ügyben, hangsúlyozom, *bármi*, annak ki kellene derülnie végre. Nem hiszek a kollektív bűnösségben, ahogy abban sem, hogy egy diktatúra egyik politikai elitéltje ártatlan, a másik pedig bűnös. Ítélni, ítélni, sőt, elítélni már megtanultunk az idők során. Túlságosan is jól. Ideje lenne végre rendezni közös dolgainkat. Ezt is a cicázós költő mondja – eddig mindhiába, csak a kakastollra van felfigyelés, nyilván, mert a *nem hiába* már két vers ismeretét feltételezi. Pedig valamennyien tudjuk egy ideje: oly szomorú embernek lenni. És – egyre szomorúbb.

Zalán